

ЗВОНКО ТАНЕСКИ*

Присуството и приемот на Блаже Конески во словачката славистичка мисла

TANESKI, Z.: The Presence and the Reception of Blaze Koneski in Slovak Slavic Thought. *Slavica Slovaca*, 54, 2019, No. 2, pp. 172-176 (Bratislava).

This study tries to present the full picture of the presence and acceptance of the work by Blaze Koneski in the Slovak linguistic and literary science. Considering the fact that the complete picture of Koneski's character in Slovakia has not been studiously presented so far, the research has gained archival character, since we endeavored to present the available facts, regarding the elaborated phenomenon as much as possible. As a kind of introduction to the reception of the work of Blaze Koneski's creative opus in the Slovak Republic, it should be noted that the Macedonian scholar did not fail to exhibit in his own papers, among other things, his very precise and argumentative views on the history and for the development of the Slovak language. It is particularly important in this domain that the view of Koneski for the Slovak language, namely, is almost always set in correlation or in comparison with the situation and the position of the Macedonian language in the historical context.

Blaze Koneski, Macedonian language, Slovak Slavic studies, reception.

Името и делото на познатиот македонски историчар на јазикот, научник, литерат и книжевен преведувач Блаже Конески (1921 – 1993) е добро познато во словачката академска јавност и неретко се случувало и самата презентација и афирмација на македонскиот јазик во бројните славистички студии пишувани и објавувани, по различни поводи, во Словачка во изминативе шеесеттина години да биде толкувана и осветлувана токму низ призмата на неговиот обмен, пред сè, лингвистички книжен опус.

Нашиов текст ќе се обиде да ја прикаже целосната слика за присуството и за приемот на делото од Блаже Конески во словачката лингвистичка и книжевна наука. Со оглед на фактот што досега во филолошките кругови не е студиозно претставена комплетната слика за авторскиот лик на Конески во Словачка, истражувањето природно поприми и архивски карактер, бидејќи настојувавме во што е можно поголем обем да ги изнесеме на виделина достапните факти поврзани со елаборираниот феномен. Секако, како своевиден вовед во рецепцијата на творечкиот опус на Блаже Конески во Република Словачка, треба да се наведе и податокот дека, погледнато и реципрочно, македонскиот ерудит не пропушти да ги изложи во сопствените трудови, меѓу другото, и своите мошне прецизни и аргументирани видувања за историјата и за развојот на словачкиот јазик. Во тој домен е особено значајно и тоа што гледиштето на Конески за словачкиот јазик, имено, е речиси секогаш поставено во корелација или во компарација со ситуацијата и со положбата на македонскиот јазик во историски рамки.

Тезите на Блаже Конески за словачкиот јазик

Како докажан славистички деец, Блаже Конески, разбирливо, не заборава да го искаже и своето гледиште за специфичниот развој и за карактеристичните црти на словачкиот јазик согледан како посебен јазик во западната група на семејството словенски јазици. Така, на пример, во својот текст *Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици*, Конески со право ја повлекува и главната паралела во развојните патишта на словачкиот и на македонскиот јазик, кога

* Doc. PhDr. Zvonko Taneski, PhD., Katedra slovanských filológií FiF UK, Gondova 2, P. O. BOX 32, 814 99 Bratislava.

образложувајќи ги детално и втемелено сите етапи од развојот, истакнува: *...новите словенски литературни јазици морале да совладуваат големи пречки и отпори во својот развојот. Тие не биле пречекувани со приветствија, ами до својата афирмација доаѓале постепено, често по долготрајни борби на политичкиот и културниот план. Сето тоа ни е добро познато и од историјата на нашиот литературен јазик во последниве сто и педесет години. За да не се задржуваме премногу ако даваме податоци за тешкотиите што ги минале одделните словенски литературни јазици на патот на својата афирмација, а од друга страна за да добиеме можност да повлечеме барем една паралела со нашиот развојот – ќе укажеме на главните фази од создавањето на литературниот јазик на еден друг мал словенски народ – словачкиот.¹ И откако ќе ги претстави непристрасно и објективно тешкотиите што ги имале Словаците во поглед на прифаќањето и на рецепцијата на посебниот словачки јазик во домашната и во меѓународната средина, Конески ќе продолжи: *словачкиот јазик се има наполно афирмирано и славистиката го третира веќе како посебен јазик, како и никогаш да не бил оспоруван тој негов статус. Меѓутоа, уште во првата чехословачка република официјалното становиште беше дека постои еден чехословачки јазик во две „звучења“ – чешко и словачко. И тоа е една одмината фаза по патот на утврдувањето на словачкиот како посебен јазик на словачката нација. Паралелата што можеше да ја повлечеме со нашиот развојот покажува дека не во сè ние сме имале посложена ситуација од Словаците. Кај нас словенската писмена традиција не била никогаш прекината. Ние не сме употребувале во периодот на националното раздвижување еден таков изграден писмен јазик со престиж како што Словаците го употребувале чешкиот. Современите литературни јазици на соседните словенски народи, Србите и Бугарите, се наоѓаат самите во процесот на оформување во минатиот век и следствено допрва требаше да се здобиваат со престиж и во својата средина. Се разбира дека други историски околности пак го забавија нашиот развојот, но во тоа нема потреба повеќе да навлегуваме овде, каде што најглавното ни беше да покажеме дека секогаш му се поставуваат пречки на еден нов литературен јазик, но и дека тие се надвиваат резултатно со ефикасна културно-политичка акција на народот носител на тој јазик.² Во тој дух и со акцент ставен дури и врз најновите состојби во балканскиот јазичен, општествено-политички и географски простор, Конески и ја привршува својата споредбена аргументација со тоа што недвосмислено ќе заклучи дека на Словаците, на пример, веќе никој не им забележува дека во својата литературна историја ги вклучуваат Јан Колар и Павел Јозеф Шафарик, иако тие ја застапувале чехословачката кауза и не биле за создавање на посебен словачки јазик. И како би можело тие луѓе што го задолжиле целиот словенски свет да бидат исклучени од историјата на оној народ во кој се родиле? Нам, меѓутоа, сè уште ни се оспорува тоа право во однос на Миладиновици и на другите наши преродбеници и во нивните становишта, кои се прикажуваат едностранчиво, се бараат дури аргументи против нашиот самостоен развојот. Во оваа споредба е утешително што сепак некаде се одживуваат заблудите од ваков вид.³**

За извесен пандан на ваквите транспарентни заложби на Блаже Конески во доближувањето на т.н. словачко јазично прашање во македонската стручна јавност, неколку реномирани словачки слависти, исто така, во повеќе наврати и во неколку децении наназад ќе му ја образложувајат на словачкиот читател неминовната потреба од јасно диференцирање и афирмирање на македонскиот јазичен идиом на територијата на денешна Словачка. Сепак, стожерот во таквите

¹ Конески, Б.: Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици. In: За македонскиот литературен јазик (Избрани дела во седум книги – второ дополнето јубилејно издание – книга петта). Скопје: Култура – Македонска книга – Мисла – Наша книга, 1981, с. 209-210. Овој текст е прв пат објавен уште во 1968 година.

² Конески, Б.: Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици, с. d., с. 211-212.

³ Конески, Б.: Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици, с. d., с. 216. Блаже Конески е наедно еден од многу ретките филолози во македонската средина кој пишувал поопширно и посветено за словачкиот јазик.

нивни согледби за карактеристиките и за посебноста на македонскиот литературен јазик во семејството на словенските јазици е ставан, повеќе или помалку, и врз творечкиот и научниот профил на Блаже Конески. Словачката славистичка мисла, притоа, покажа дека е добро запознаена со неговото творештво, па затоа и на неговиот лик и дело им ја изразуваше својата восхитеност и искрена почит.

Словачките слависти за ликот и делото на Блаже Конески

Словачката славистичка наука веќе одамна го има регистрирано фактот дека, по завршување на Втората светска војна, за официјалната кодификација на македонскиот литературен јазик најголема заслуга има токму Блаже Конески. Словачкиот познавач на јужнословенските лите­ратури и преведувач – Бранислав Хома го нарекува Конески, меѓу другото, *напреден културен и уметнички деец на малиот, но затоа древен словенски народ – македонскиот. Тој беше науч­ник од национално, но и од светско значење (...) Како лингвист стана втемелувач на научните истражувања на сопствениот народ и на неговата основна егзистенцијална појава – јазикот. Беше уште и поет, прозаист, есеист и книжевен историчар. Беше, значи, исклучителен талент и затоа македонскиот и словенскиот свет имаат за што да му бидат благодарни.*⁴ Истиот автор во една своја претходна статија за македонската литература го означува Блаже Конески за *исклучителна сестрана личност. Како историчар на јазикот, но и како книжевен историчар ја напиша „Историјата на македонскиот јазик“ и многу откривачки студии за старата и за поновата домашна литература. Неговата поезија израсна од егзистенцијалната врска со суд­бината на сопствениот народ, од навраќањата кон неговите традиции, кон големите ликови, легенди, фрески и митови.*⁵ Тврдењата на Блаже Конески за посебноста на македонскиот лите­ратурен јазик беа објективно прифатени, впрочем, од повеќе словачки лингвисти и слависти кои во своите студии и осврти ги афирмираа македонскиот јазик и литература во нивната домашна културно-научна сцена. Еден од најревносниите афирматори на делото на Блаже Конески во Република Словачка е доц. д-р Емил Хорак, кој е автор на повеќе аналитички споредбени студии за словачкиот и за македонскиот јазик во кои редовно ги споменува и придобивките од делата на Блаже Конески во целокупниот домен на славистиката,⁶ но, исто така, е и еден од најголемите словачки познавачи на комплетниот научно-лингвистички опус на Конески. Хорак, пишувајќи за Блаже Конески, со кого го врзува и личното колегијално познанство, во една јубилејна при­года ќе заклучи: *Блаже Конески беше, всушност, личност на која ѝ припадна судбоносната улога не само да го кодификува и научно да го опише македонскиот литературен јазик – како основен атрибут на модерниот македонски народ – туку и улогата научно да ја образложи и да ја докаже неопходноста на неговата кодификација, па и да ги обезбеди институционал­ните предуслови за понатамошно истражување и спознавање на литературниот македонски јазик и неговиот иден развој. Тоа беше задача која кај другите словенски народи постепено ја*

⁴ Choma, B.: Blaže Koneski. In: Cesta na slovanský juh 2. Bratislava: T. R. I., 2000, s. 92. (Превод од словачки: З. Т.)

⁵ Choma, B.: Macedónska literatúra. In: Cesta na slovanský juh. Bratislava: T.R.I. Médium, 1998, s. 95. (Превод од словачки: З. Т.)

⁶ Види на пример: Horák, E.: Dvadsať rokov spisovnej macedónčiny. In: Slavica Slovaca, roč. 1, 1966, č. 1, s. 75-80; Horák, E.: Macedónsko-slovenské kultúrne paralely (B. Koneski, Makedonskí jazyk vo rozvoji na slovanskite literaturni jazici). In: Nový život, roč. 20, 1968, č. 1, s. 80-81; Horák, E.: Konfrontácia spisovnej slovenčiny a spisovnej macedónčiny. In: Studia Academica Slovaca 14 (Prednášky XXI. Letného seminára slovenského jazyka a kultúry). Red.: J. Mistrik. Bratislava: Alfa, 1985, s. 217-242; Horák, E.: Spisovná bulharčina a spisovná macedónčina. In: Slavica Slovaca, roč. 36, 2001, č. 1, s. 54-63; Horák, E.: Blaže Koneski 1921 – 1993. In: Slavica Slovaca, roč. 36, 2001, č. 2, s. 168-169; Horák, E.: Slovensko-macedónske jazykové paralely. In: Slavica Slovaca, roč. 39, 2004, č. 2, s. 107-114; Horák, E.: Princípy kodifikácie spisovnej slovenčiny E. Štúra v porovnaní s kodifikačnými princípmi spisovnej macedónčiny Krste P. Misirkova. In: Deloto na Krste Misirkov – zborník od meѓunarodniot naučen sobir po povod stogodišninata od излегувањето на книгата „За македонските работи“ одржан во Скопје на 27-29 ноември 2003, том II, Скопје: МАНУ, 2005, стр. 41-53; Horák, E.: Osobitosti kodifikácie spisovnej macedónčiny. In: Slavica Slovaca, roč. 45, 2010, č. 2, s. 124-128.

извршуваше бездруго цела една генерација.⁷ Елаборирајќи го подетално сиот стручен ангажман и професионален влог на Б. Конески во развојот на македонистиката, Емил Хорак наедно не заборава да посочи дека дури е и неверојатно тоа што таквата задача – како императив на времето – почнал Конески да ја извршува веќе на дваесет и три годишна возраст со авторитативното учество во кодификациската комисија за изработка на македонската азбука (1944), при изработката на македонскиот правопис (1945), со првиот научен опис за граматичката структура на македонскиот јазик (Грамматика на македонскиот јазик 1. 2., 1952, 1954) и со описот на развојот на македонскиот јазик во книгата „Историја на македонскиот јазик“ (1965). Особено важно е и учеството на Б. Конески при подготовката на првиот речник на македонскиот јазик (Речник на македонскиот јазик 1, 2., 1961, 1966) со српско-хрватски еквиваленти, како и при подготовката на македонската лингвистичка терминологија (1977). Блаже Конески како вистинска основоположничка личност доследно ги извршувал сите тие задачи, а доследно и ги завршил. Притоа создал такво импозантно дело, кое содржи околу 800 библиографски регистри (од нив стотина се посебни книги).⁸ Заклучно, Блаже Конески, сетне и според видувањата на Емил Хорак кој најпосле го споредува творечкиот профил на Блаже Конески со истиот таков профил на словачкиот културен деец Људовит Штур, оправдано (о)станува присутен во меѓународната славистичка перцепција како создавач на модерната македонистика, кој, сепак, на широко ги прескокнал и на далеку ги надминал границите на македонската народна култура.

Дел од поетското и од прозното творештво на Конески беа, исто така, преведувани и објавувани во неколку пригоди, почнувајќи од шеесеттите години на дваесеттиот век, на словачки јазик. Словачкиот интерес за поетското и за прозното творештво на Блаже Конески е забележлив во поднаквва мерка и кај Словаците што живеат во Војводина (кои со оглед на тоа што во еден историски период живееле заедно со Македонците во рамките на југословенската федерација – ја вршеа успешно и функцијата на посредници во презентирањето на делата и од македонската литература на територијата на денешна Словачка) и кај словачките книжевни преведувачи од братиславскиот круг. Затоа и преводите на неколкуте песни и раскази на Конески на словачки јазик се направени од страна на повеќемина познати словачки преведувачи и се објавени и во просторот на Војводина, но и во границите на самостојна Република Словачка.⁹ Во редот на најзначајните преведувачи и афирматори на литературното дело на Конески во словачкиот културен ареал, како што може да се забележи од приложените архивски библиографски податоци, би можеле да се вбројат: Јан Јанкович, Франтишек Липка, Михал Бабинка, Јурај Тушиак, Мирослав Демак, Милан Одран и други.

За поетските дострели на Блаже Конески во словачкиот јазичен и културен контекст пишувал најпосветено поетот и преведувач Франтишек Липка, ама и други автори.¹⁰ За Ф. Липка

⁷ Horák, E.: Blaže Koneski 1921-1993. In: Slavica Slovaca, Bratislava, roč. 36, 2001, č. 2, s. 168-169. (Превод од словачки: З. Т.)

⁸ Horák, E.: Blaže Koneski 1921-1993, c. d., s. 168-169. (Превод од словачки: З. Т.)

⁹ Види: Koneski, B.: Pieseň (Próza). Preklad: Milan Odran. In: Život, roč. 16, 1966, č. 35, s. 1; Koneski, B.: Únava. Vyšivačka. In: Nový život, Nový Sad, roč. 20, 1968, č. 2, s. 127. Preklad: Michal Babinka (pod spoločným názvom – Prebúdzanie slova – zo súčasnej macedónskej poézie. Výber urobil Vojislav I. Ilić); Koneski, B.: Pieseň. Preklad: Ján Jankovič. In: Revue svetovej literatúry. Bratislava, roč. 10, 1974, č. 5, s. 32-34; Koneski, B.: Vezilka / Výšivkárka (úryvok). Preklad: Juraj Tušiak. In: Dubovský, S.: Čítanka s literárnoteoretickými pojmami pre tretí ročník stredných škôl. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1989, s. 219-220; Koneski, B.: Sterna – Bolan Dojčin. In: Antonijević, D.: Potok musí tiecť (Antológia z poézie juhoslovanských národov a národností. Domáce čítanie pre žiakov 2. ročníka spoločnej stredoškolskej výchovy a vzdelávania). Preklad: Miroslav Demák. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1980, s. 71-74; Koneski, B.: Tri mocné ženy. Divé husi. Na hrobe Paula Eluarda. Odysseus. Pomsta. Nad vyschnutou studňou. Sterna. Preklad: František Lipka. In: Lipka, F.: Nepokoj v krajine (Antológia súčasnej macedónskej poézie). Zostavil František Lipka. Preklad: Emil Horák, František Lipka, Štefan Moravčík. Bratislava – Nový Sad: Slovenský spisovateľ – Obzor 1990, s. 13-20.

¹⁰ Види, на пример: Antonijević, D.: Posúdenie tvorby autora B. Koneského. In: Potok musí tiecť – Antológia z poézie juhoslovanských národov a národností. Domáce čítanie pre žiakov 2. ročníka spoločnej stredoškolskej výchovy a vzdelávania. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1980, s. 75-76 или Kopeski, P.: Hodnotiace postrehy o básnickej tvorbe Blaže Koneského. In: Dubovský, S.: Čítanka s literárnoteoretickými pojmami pre tretí ročník stredných škôl. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1989, s. 221.

е, да речеме, сосема несомнено дека „една од најзначајните задачи при формирањето на современата слика на македонската поезија одигра Блаже Конески, автор на богата, асоцијативна, често семантички непросирна поезија, која напати се реализира како автентичен говор на битието. Конески е автор и на повеќе епски композирани песни чие сиже произлегува од богатите извори на народната митологија. Пишува, всушност, и кристално чисти минијатури“.¹¹

Резултатите од творечкиот опус на Блаже Конески се непосредно (експлицитно или имплицитно) споменувани и при скоро сите посериозни разгледувања и научно-лингвистички просудби за македонскиот јазик напишани и публикувани во Словачка почнувајќи од втората половина на дваесеттиот век, па сè до денес. Иако нивниот обем, можеби, не е преголем во споредба со рецепцијата на неговото дело во некои други држави, треба да се признае и да се валоризира фактот дека погледнато и од стојалиштето на словачката научна мисла – претставувањето на Блаже Конески во словачкиот културен контекст е направено мошне прецизно и методолошки доследно.

Исто така, треба да се посочи и фактот дека, најпосле, постојат и извесен број словачки научници кои речиси никогаш систематски не го истражувале делото на Блаже Конески, ама, сепак, редовно во своите студии го вклучуваат него со примери или во вид на споредба со другите словенски јазици со што безрезервно го потврдуваат неговиот авторитет и во словачкиот културен простор (на пример: Шимон Ондруш, Винцент Бланар, Павол Жиго, Мирослав Дудок, Рудолф Крајчович, Евгенија Бајзикова, Адријана Ференчикова, Јулија Дудашова, Јана Складана, Катарина Хабовштиакова, Штефан Липтак, Радмила Хоракова, Љубица Дворницка, Катарина Балекова и други).¹²

Сакаме да веруваме дека словачката славистичка мисла и понатаму ќе го продлабочува интересот за инспиративното дело на македонскиот прочуен филолог и академик Блаже Конески со тоа што и во иднина ќе продолжи да ја истражува и да ја анализира неговата научна и уметничка оставнина во дослук со славистичките предизвици што ги носи и нашето ново време.

---

¹¹ Липка, Ф.: Богата, асоцијативна, често семантички непросирна поезија (Блаже Конески). In: Hejma, A. K. (приредувач): Поезијата на Конески во спектарот на светската критика. In: Современост. Скопје, год. 44, 1994, бр. 9-10, с. 338-339.

¹² Pozri napríklad: Blanár, V.: Porovnávanie lexiky slovanských jazykov z diachrónneho hľadiska. Bratislava: Veda, 1993; Dudášová-Kriššáková, J.: Fonologický systém slovanských jazykov z typologického hľadiska. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2014; Dudok, M.: Komunikatívne vedomie v slovenčine a blízkych (južnoslovanských) jazykoch. In: Studia Academica Slovaca 36. Bratislava: Stimul, 2007, s. 31-44; Žigo, P.: Medzinárodný slavistický projekt Slovanský jazykový atlas. In: Studia Academica Slovaca 35. Bratislava: Stimul, 2006, s. 423-434 atď.